

The indicators of the cognitive-competence criterion are revealed: various professional knowledge (completeness, depth, strength, systematization); independent solution of professional tasks and creative use of the experience of others; awareness of their capabilities in the professional and personal spheres, formation of components of professional competence (special, cognitive, informatics, technological, communicative, personal).

Key words: competence, professional competence, agents of commercial activity, criterion, cognitive-competence criterion, formation of professional competence.

УДК 378.016:811.161.1:005.336.2-057.875-054.6

Артем Статівка

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ORCID ID 0000-0003-4410-1527

DOI 10.24139/2312-5993/2018.10/167-179

ПИСЕМНЕ НАУКОВЕ МОВЛЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МАГІСТРАНТІВ-ФІЛОЛОГІВ: РІВЕНЬ СФОРМОВАНOSTІ ТА МОЖЛИВОСТІ НАВЧАННЯ (НА МАТЕРІАЛІ ОКРЕМИХ СТРУКТУРНИХ ЧАСТИН ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ)

У статті аналізується рівень сформованості вмінь писемного наукового мовлення іноземних студентів-випускників на матеріалі дипломної роботи. Аналізуючи дипломні роботи, автор виявив спрямованість тематики досліджень та типові недоліки у формулюваннях тем. У результаті порівняльного аналізу робіт українських та китайських студентів-філологів зробив опис структурних розбіжностей та невідповідностей компонентного складу окремих частин тексту дипломної роботи, що дало підставу говорити про невисокий рівень сформованості вмінь випускників створювати науковий текст. У статті запропоновано комплекс вправ для формування вмінь створювати текст такої структурної частини дипломної роботи, як резюме.

Ключові слова: кваліфікаційна робота випускника, структурний та компонентний склад тексту дипломної роботи, наукове мовлення випускника-іноземця, тематика дипломних робіт, типові недоліки.

Постановка проблеми. Кваліфікація майбутнього фахівця визначається ступенем сформованості вмінь застосовувати отримані знання для виконання наукових, технічних, економічних, соціальних та виробничих завдань, тобто у практичній діяльності та у процесі наукового дослідження, а кваліфікаційна робота «є перевіркою підготовки фахівця до самостійної діяльності з обраного фаху, його здібностей самостійно аналізувати стан проблем у певній галузі науки, розробляти необхідні пропозиції» (Положення, 2017, с. 4). Саме тому цілеспрямоване навчання наукового мовлення іноземних студентів відбувається не лише у процесі засвоєння основного курсу сучасної російської мови, а й стилістики, курсу наукової організації праці. Особливого значення в цьому контексті набуває вивчення наукового стилю у процесі підготовки до написання дипломної роботи.

Аналіз актуальних досліджень. Слід зазначити, що у працях Р. С. Аликаєва, Е. А. Баженової, В. Н. Беньяминові, М. Н. Кожиної, М. П. Котюрової, Е. М. Крижановської, О. Д. Мітрофанові та ін. закладено

теоретичні основи засвоєння особливостей наукового стилю російської мови, у тому числі іноземцями, а в методиці викладання РКІ вже давно не є новим аспектом навчання писемного наукового мовлення, що і знайшло відображення в підручниках та окремих статтях (А. О. Акішина, О. Е. Каган, Л. М. Кузнецова, А. А. Метс, Є. В. Мусницька, Т. Б. Одинцова, Е. І. Пасов, Є. Ю. Сосенко, О. М. Щукін та ін.).

У науковому доробку, який співвідноситься з навчанням російського писемного наукового мовлення іноземних студентів висвітлюється й методика навчання окремих жанрів (Н. Г. Мотіна, В. П. Павлова), але серед них немає жанру дипломної роботи. Знання студентом особливостей жанру дипломної роботи, його композиційної структури, компонентного складу тексту окремих відносно-самостійних частин, уміння вводити в текст «невласну думку», відому інформацію, уміння давати оцінку, діалогізувати наукове мовлення, авторизувати текст, безумовно, полегшить правильне оформлення текстового варіанту дослідження.

Метою статті є опис рівня сформованості вмінь створювати текст дипломної роботи іноземними студентами-філологами й окреслення можливостей навчання текстотвірних умінь (на матеріалі жанру дипломної роботи).

У процесі роботи над статтею використовувались такі **методи**: метод теоретичного аналізу наукової літератури, пов'язаної за тематикою з нашим дослідженням; констатувальний зріз, результати опису якого засвідчили рівень сформованості писемного мовлення студентів у цілому (матеріалом для аналізу стали 134 дипломні роботи, виконані студентами спеціальності «російська мова та література» у КНР (Ланьчжоуський університет) та Україні (Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка) за 2013–2017 навчальні роки).

Виклад основного матеріалу. Метою аналізу дипломних проектів було виявлення рівня сформованості вмінь наукового мовлення, а саме – створення тексту дипломної роботи іноземними студентами спеціальності «російська мова та література». Для досягнення мети знадобилося наступне:

- виявити спрямованість тематики дипломних проектів, що розробляються студентами спеціальності «російська мова та література» та встановити типові недоліки у формулюваннях тем;
- визначити структурний і компонентний склад тексту дипломної роботи, склад елементів змісту в кожному компоненті;
- установити типові недоліки у змісті компонентів тексту дипломної роботи та описати найбільш поширені помилки в мовленнєвому оформленні.

На підтвердження думки про те, що слід підсилити навчання написання дипломної роботи, наведемо дані, отримані в результаті дослідження рівня сформованості вмінь створювати текст дипломної роботи іноземними студентами.

Для того, щоб кваліфікаційна робота дійсно засвідчувала рівень сформованості професійної компетентності випускника, науковий керівник має запропонувати студенту правильно сформульовану тему в межах спеціальності та наукових пошуків кафедри. Доводячи зазначену тезу, ми проаналізували формулювання тем за трьома критеріями: відповідність спеціальності, наявність заявленої проблеми у формулюванні та граматична правильність.

Аналіз тематики дипломних робіт, виконаних у КНР, сприяв виявленню їх змістової спрямованості, що ми і відтворили в таблиці 1.

Таблиця 1

Спрямованість змісту китайських дипломних робіт

Спрямованість тематики	Кількість робіт (у %)
лінгвістична	6 (4,05 %)
літературознавча	40 (30 %)
економіко-політична	40 (30 %)
країнознавча / регіонаознавча	24 (14,4 %)
соціокультурна	12 (8,9 %)
загальноосвітня	6 (4,5 %)
перевідна	6 (6,5 %)
методична	2 (2,7 %)

Така спрямованість тематики дипломних досліджень свідчить про перевагу економіко-політичної, країнознавчої та літературознавчої дослідницької роботи кафедри, незважаючи на те, що спеціальність – «російська мова і література». Непропорційність у тематиці досліджень (наприклад, лінгвістичних проектів – 6, методичних – 2, а економіко-політичних та країнознавчих – по 40 проектів) пояснюється увагою до виявлення умов реалізації ініціативи Уряду КНР «Один пояс – один шлях»: філолог має знати основи мовної ситуації в країнах, які беруть участь у реалізації зазначеної ініціативи, орієнтуватись в економічній та правовій ситуації, бути обізнаним у напрямках економічного, культурного співробітництва та сприяти своїм знанням мови активізації співробітництва між країнами-контактерами.

В Україні тематика дипломних робіт студентів визначається суто інтересами спеціальності, що й підтверджується в положенні про кваліфікаційну роботу: «Тематика кваліфікаційних робіт визначається випусковими кафедрами та відповідає програмним результатам навчання, зафіксованим в освітній програмі відповідного рівня вищої освіти та спеціальності» (Положення, 2017, с. 5).

У Таблиці 2 ми відтворили змістову спрямованість українських дипломних проектів.

Таблиця 2

Спрямованість змісту українських дипломних робіт

Спрямованість тематики	Кількість робіт (в %)
лінгвістична	7 (28 %)
літературознавча	16 (64 %)
методична	2 (8 %)

Як засвідчують дані таблиці, спостерігається більш пропорційне співвідношення між лінгвістичною та літературознавчою тематикою.

Окрім відповідності спеціальності, формулювання теми має містити в собі зазначення проблеми, що буде досліджуватись. Зазначити проблему можливо, якщо у формулюванні наявні 2–3 поняття, що перетинаються в одному вимірі. Наприклад: «Неологизмы в современных информационных технологиях» – поняття *неологізми*, *інформаційні технології* та *сучасність* відтворюють надзвичайно широку проблему: опис типів неологізмів, способів їх словотворення, функцій саме в зазначеному середовищі, класифікацію та ін. Проблема може бути звужена (наприклад, «Типы неологизмов в ...», або «Функции неологизмов в ...»), але проблема залишається. Якщо у формулюванні теми не зазначена проблема, тобто не позначається нерозв'язане завдання, то тема не є актуальною, оскільки дослідник заздалегідь приречений на неможливість знаходження нової інформації. Наприклад, у формулюванні теми «Анализ образов романа А. С. Пушкина «Евгений Онегин» проблема не викреслена: незрозуміло, з якої позиції, задля якої мети, що саме в образах є предметом дослідження і що є невирішеним.

Проблема витікає з наявності протиріччя, що спостерігається. Протиріччя можна схематично висловити так: *склались такі умови... і виникає нагальна потреба у ..., але не існує* (чого? – достатньо інформації для її розв'язання, не існує розробленої методики), *тому слід дослідити... і вирішити проблему*. Оскільки студент не має достатнього наукового досвіду, щоб самостійно помітити протиріччя та визначити проблему, йому допомагає в цьому досвідчений науковий керівник. Попри це, у ході аналізу було виявлено, що у формулюваннях тем дипломних робіт спостерігаються окремі відхилення від зазначеної вимоги: відсутність проблеми, неточність її словесного оформлення, лексико-граматичні помилки. Наведемо ще декілька прикладів формулювань, у яких відсутня проблема: «Анализ российского фильма «Мы из будущего», «Анализ языковой ситуации в Кыргызстане». Якщо у формулюванні теми наявне слово *аналіз*, то воно називає шлях вирішення питання, але не заявляє проблему. Проблема заявлена в такому формулюванні: «Языковая ситуация в Кыргызстане: история и современность». У формулюванні теми «Проявление языничества и православия в российских национальных традиционных праздниках» міститься проблема: поняття *язичництво*,

православ'я, російське національне традиційне свято відкривають поле для дослідження особливостей їх прояву в російській культурі. Лінгвістична тема «Англицизмы в русском языке постсоветского периода» містить три поняття *англицизми, російська мова, пострадянський період*, які відтворюють проблему запозичень з англійської мови в останній період.

Формулювання тем дипломних робіт часто є недостатньо чітким та однозначним. Причини цього різні: наявність у формулюванні багатозначного слова, неясність висловлюваної думки, змішування значень уживаних слів та ін.

Проаналізуємо декілька формулювань, що мають типові недоліки. Тема «Укрепление китайско-российской межкультурной коммуникации на примере русских и китайских тотемов» не виражає закінченої думки і не є правильною за своєю сутністю. Якщо висловити думку, яку автор хотів вкласти у формулювання, то воно має бути таким: «Китайско-российская межкультурная коммуникация: сопоставительный анализ русских и китайских тотемов в аспекте взаимопознания культуры народов». Таке формулювання є точним, більш узагальненим, відкриває ширші можливості для дослідження та отримання результатів.

Як було зазначено вище, залучення до формулювання слів *аналіз, співставлення, порівняння, дослідження, узагальнення* є неправильним, оскільки називає методи або шляхи досягнення мети. В аналізованих же дипломних проектах із 134 в 26 теми починаються саме зі слова *аналіз*. Наприклад: «Анализ казахстанской модели экономического развития», «Анализ двойничества в произведениях Ф. М. Достоевского (на примере романа «Преступление и наказание»)». Доцільно було би сформулювати в такий спосіб: «Модель экономического развития Казахстана на современном этапе»; «Двойничество в произведениях Ф. М. Достоевского как ... (результат мировосприятия автора; как отражение психического состояния личности в современном автору социуме)».

Формулювання теми дипломної роботи не має містити слів «*К вопросу о...*», «*О развитии...*», «*О различиях...*», «*Вопрос о...*», тому що вони, по-перше, звужують поле дослідження, яке не обмежується одним питанням; по-друге, знижують значимість дослідження теми, налаштовують не на глибоке, всебічне дослідження, а на доповнення, додавання якогось елементу знань до проблеми, що існує. Подібне формулювання є доцільним у статтях, тезах, але не у великих за обсягом дослідженнях. На жаль, у 14 роботах формулювання тем починаються саме так, наприклад: «О развитии туристического сотрудничества между Китаем и Россией» (правильный вариант: «Развитие сотрудничества между Китаем и Россией в области туризма»; «К вопросу об английских заимствованиях в русском языке за последние 30 лет» (правильный вариант: «Англицизмы в русском языке постсоветского периода»); «О символике театральной теории

Мейерхольда и его театральных экспериментов» (правильний варіант: «Символика в театральной теории и экспериментах Мейерхольда»).

Наступна група недоліків та помилок стосується мовленнєвого вираження проблеми. До таких відносяться відсутність позначення авторства аналізованого твору (наприклад, «Анализ рассказа «Один день Ивана Денисовича»»), уживання багатозначного слова, що веде до неоднозначного тлумачення проблеми, відсутності ясності (наприклад, «Корейская культурная адаптация и *наследования* (виокремлено нами) в советское время с точки зрения литературоведения»), граматичні помилки різних видів: уживання однини замість множини (наприклад, «Темы и художественная особенность лирики А. А. Фета»), порушення норм управління (наприклад, «Изменение оценки об Октябрьской революции в послесоветский период»). Поширеними помилками, як у формулюванні тем, так і в тексті роботи, є лексичні та лексико-стилістичні: порушення норм сполучуваності (наприклад: «Текущее состояние основных отраслей российской легкой промышленности (2000 – 2013)» – *текущими* можуть бути інформація, справи, тобто те, що змінюється, «тече», але не *состояние*, оскільки значення цього слова упереджує фіксований, статичний стан на даний момент. Краще сказати «Современное состояние...»).

Спостерігається також термінологічна неточність, що виникає внаслідок змішування або підміни одного терміну іншим, близьким за сферою вживання (наприклад: «Анализ абсурдного стиля в творчестве «Чемодан» С. Довлатова». Автор мав на увазі «...в творчестве С. Довлатова (на материале произведения «Чемодан»)». Плеоназми, наприклад: «Анализ образов персонажей в «Евгении Онегине». Образ і персонаж у даному випадку взаємозамінні, отже одне слово зайве. Окрім того, слід зазначити автора твору та уточнити формулювання (наприклад: «Система образов в романе А. С. Пушкина «Евгений Онегин» как средство отражения... (...многослойности русского общества начала XIX века; або ...противоречивости взглядов и убеждений)». Тобто слід зазначити проблему, звузивши коло образів, або визначивши, з яких позицій вони аналізуються тощо.

Окремі види граматико-стилістичних помилок теж наявні у формулюваннях тем, наприклад, уживання прийменника *О* замість *ОБ*, пропуск вказівного слова у складнопідрядному реченні, неповнота конструкції, що неприпустимо в писемному науковому мовленні («Анализ развития трансграничной электронной коммерции Китая с Россией на фоне «Одного пояса – одного пути». Окрім згадуваного слова *аналіз*, у назві наявний розмовний варіант *на фоне* «Одного пояса – одного пути». У науковому стилі неприпустимо випущення іменника-назви (що таке «Один пояс – один путь»?). Правильний варіант: «Развитие трансграничной электронной коммерции между Китаем и Россией на фоне правительственной инициативы «Один пояс – один путь».

Структура дипломної роботи в Китаї та Україні. Відповідно до «Положення про кваліфікаційну роботу в Сумському державному педагогічному університеті імені А. С. Макаренка» структуру дипломної роботи складають такі частини: вступ, основна частина, що складається з 2-х розділів у бакалаврській та 3-х розділів у магістерській роботах, висновків та списку використаних джерел, додатків (Положення, 2017, с. 13-15). У китайських дипломних роботах наявні суттєві відмінності у структурі. Робота в них складається з резюме, вступу, основної частини, яка містить три розділи як для бакалаврського, так і для магістерського дослідження, подяки та списку використаних джерел. Отже, маємо підставу стверджувати, що дипломні роботи в Китаї структурно відрізняються від українських. Їх відрізняють резюме як перша преамбула до тексту та подяка викладачам, яка не входить до тексту дипломної роботи в Україні.

Проаналізуємо послідовно всі структурні частини дипломної роботи, а оскільки першою з них є резюме, то і розпочнемо аналіз саме з нього. Визначимо рівень володіння студентами вмінням створювати текст резюме за такими критеріями: а) відповідність жанру; б) відповідність елементів змісту; в) лаконізм як мовленнєва якість зазначеного жанру.

Як відомо, резюме має містити квінтесенцію змісту, проблематики та результатів дослідження, оскільки у визначенні жанру зазначається: «РЕЗЮМЕ [мэ], неизм.; ср. [франц. résumé] Книжн. 1. Краткое заключительное изложение сути сказанного, написанного или прочитанного. Р. доклада» (Кузнецов, 2000, с. 1114). У вимогах до жанру резюме статей чи інших жанрів, що подаються до друку, зазначаються обов'язкові елементи змісту: ПІБ автора, назва роботи, короткий виклад проблем, яких торкається автор, та результати їх вирішення.

Аналіз резюме в дипломних роботах показав, що ПІБ автора та назва роботи не позначаються в жодній роботі; виявлено невідповідність елементів змісту жанру та відхилення від норм мовного оформлення.

Представимо в Таблиці 3 елементи змісту резюме, що зустрічаються у студентських роботах.

Таблиця 3

Зміст резюме в бакалаврських роботах китайських студентів

Елементи змісту	Кількість робіт
Значимість теми дослідження на сучасному етапі життя країни (фонова ситуація)	134
Основний метод дослідження	6
Практична значимість роботи	22
Проблема та причини її виникнення	10
Роль дослідження в її вирішенні	6
Стислий перелік зробленого в дослідженні	10

Отримані показники засвідчують, що обов'язкові змістові елементи, такі як: а) проблема та причини її виникнення; б) роль дослідження в її

вирішенні; в) стислий перелік зробленого в дослідженні – наявні лише в 10 – 6 – 10 роботах (відповідно), що засвідчує низький рівень сформованості уміння добирати елементи змісту. Наведемо приклад резюме зі студентської дипломної роботи на тему «Анализ способов перевода диалектизмов в повести Мо Яня «Большая грудь, широкий зад» (на основе переведенного на русский язык текста)». Поданий нижче текст резюме за змістом наближається до вимог жанру (текст подається в не виправленому авторському варіанті):

«С непрерывным ходом глобализации все более и более превосходные китайские литературные произведения были переведены на разные языки и распространены по всему миру. Однако огромные культурные различия между разными странами вызвали множество трудностей для переводчиков. В произведениях Мо Янь часто используется большое количество диалектизмов уезда Гаоми провинции Шаньдун в Китае. В дипломной работе сравниваются и анализируются оригинал и переведенный на русский язык текст авторитетным переводчиком И. А. Егоровым, классифицируются диалектизмы по частям речи. В переведенном тексте найдено всего 79 глаголов (исключено повторение), 42 существительных, 13 прилагательных, 18 просторечий, обобщаются методы перевода, проявленные в переведенном тексте И. Егоровым диалектизмов разной части речи».

Якщо не брати до уваги лексичні, синтаксичні та стилістичні недоліки, то можна сказати, що хід думки відповідає вимогам жанру.

Значно частіше зустрічаються такі типи робіт, у яких резюме складають два елементи змісту: а) опис сучасної соціальної ситуації (як фонові знання) та мета дослідження. При цьому спостерігається непропорційність обсягу: опис ситуації складає 4/5 обсягу резюме, а формулювання цілей 1/5 частину; б) опис фонові ситуації і проблема (без зазначення її розв'язання в роботі); в) опис сучасного становища проблеми та об'єкт дослідження.

Суттєвим недоліком мовленнєвого оформлення змісту резюме є відсутність стандартизованих фраз, що є нормою в зазначеному жанрі (*в работе рассматриваются..., исследование посвящено разрешению проблемы..., в ходе исследования установлено..., получены такие результаты... та ін.*) та наявність стилістично недоречних синтаксичних конструкцій, наприклад, як у формулюванні мети: «Сейчас нам надо думать о следующих вопросах: во-первых,...» (до того ж слід зауважити, що мета дослідження в резюме як елемент змісту недоречний), або: «Итак, мастерство и творчество, художественная ценность целого фильма и основная идея фильма – все стоит нам проанализировать».

Таким чином, до найбільш актуальних помилок у тексті резюме можна віднести наступні: невідповідність елементів змісту жанру резюме;

відсутність стандартизованих мовних зворотів; наявність мовних елементів з недоцільною стилістичною забарвленістю.

Межі та обсяг статті не дозволяють нам представити результати аналізу інших структурних частин дипломної роботи (вони стануть предметом наступної публікації), але надзвичайно важливим, від чого неможна відмовитись у даній статті, є демонстрація можливостей навчання вмінь текстотворення (на матеріалі створення тексту резюме), що ми і представимо нижче, зазначивши наступне: оскільки ведеться навчання російської мови, то створений комплекс вправ буде подано російською мовою.

Система упражнений для формирования умений создавать собственный текст в жанре резюме.

1. Умение определять компонентный состав текста резюме.

Задание 1. Прочитайте названия компонентов текста, которые должны быть в жанре резюме:

1. Зачин: автор и название работы.

2. Основная часть: проблема(-ы) и что сделал автор, решая эту проблему.

3. Концовка: самый важный вывод, который соотносится с темой исследования.

Задание 2. Проанализируйте резюме и докажите, что оно соответствует жанру. Отвечайте последовательно на вопросы: Кто автор и как называется работа? Какие проблемы анализирует автор и к каким результатам приходит?

Задание 3. Найдите все компоненты резюме в данном тексте. Прочитайте фрагменты текста, в которых заявляется авторство текста. Выпишите их.

Сюе Цзень. Русский язык в Белоруссии: ситуация и перспективы. В работе исследуется положение русского языка в Белоруссии в постсоветский период, с момента всенародного референдума 1995 года до настоящего времени.

Дипломант, исследуя сферы использования русского языка в Белоруссии, приходит к заключению о том, что русский язык как второй государственный активно используется во всех сферах социальной и культурной деятельности граждан: в образовании, делопроизводстве, в культуре и в повседневном общении.

Автор отмечает, что носителями русского языка является в основном советское поколение людей и молодежь, желающая получать образование на русском языке. Основываясь на анализе результатов переписи 2009 г., дипломант заключает, что роль русского языка не снижается: 72 % населения основным языком общения назвали русский.

В исследовании представляются данные о кратковременной белорусизации 1991–1995 годов и о стабилизации ситуации двуязычия с

выходом в свет Закона о языках в Белоруссии (1998 г.), очерчиваются перспективы русского языка в Белоруссии на основе отношения к языку власти, белорусского народа и националистического движения. *Сделанные автором выводы говорят о том, что в ближайшее десятилетие серьезных изменений в статусном положении русского языка не произойдет.*

Задание 4. Запишите способы одновременного выражения авторства, проблемы и результата ее исследования. Прочитайте, как выражено основное действие в каждом предложении. Благодаря какому языковому средству удастся передать добавочное действие к основному? Можно ли утверждать, что благодаря этому языковому средству речь становится более лаконичной?

Дипломант, исследуя проблему (двуязычия в современной Белоруссии), приходит к выводу (-ам) о том, что...

Основываясь на анализе (чего?) ..., автор исследования заключает:...

Анализируя проблему... (языковой политики в Узбекистане), автор делает вывод:...

Рассмотрев аспекты проблемы (взаимодействия двух стран в области образования), исследователь резюмирует:...

2. Умение совершенствовать написанное резюме.

Задание. Отредактируйте резюме. Переформулируйте основные положения так, чтобы было понятно, что они вытекают из исследования дипломанта. Используйте в резюме средства краткого выражения проблемы и результатов, полученных автором.

3. Умение создавать отдельные компоненты и целый текст резюме.

Задание 1. Напишите зачин к данному резюме.

Задание 2. Напишите резюме работы на основе данного содержания.

Задание 3. Напишите резюме собственной бакалаврской работы.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Аналіз студентських дипломних робіт (у статті представлений лише на матеріалі аналізу тематики досліджень, структурного складу та однієї структурної частини – резюме) дає підставу зробити висновки про чинники, які ускладнюють виконання дипломного проекту, про рівень сформованості певного комплексу вмінь та про можливості їх удосконалення у процесі навчання.

До чинників, що ускладнюють написання дипломної роботи, відноситься неправильне формулювання теми: а) відсутність проблеми у формулюванні; б) зазначення шляхів та методів замість проблеми; в) нечіткість формулювань (змішування близьких за змістом понять або залучення багатозначних термінів).

Дипломні роботи українських та китайських студентів, які вивчають російську мову як іноземну, структурно відрізняються такими частинами, як резюме та подяка. У резюме спостерігаються значні відхилення від

вимог жанру (у доборі змістових елементів, у зазначенні авторства, проблем та результатів), що засвідчує низький рівень сформованості текстотвірних умінь: уміння визначати компонентний склад тексту на основі даного, уміння створювати окремі частини резюме, уміння вдосконалювати (редагувати) чужий текст та створювати власний.

Запропоновані у статті типи завдань допоможуть викладачеві ефективно формувати вміння писемного наукового мовлення на матеріалі резюме. Навчання на матеріалі інших важливих структурних частин дипломної роботи стане предметом наступних публікацій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Акишина, А. А., Каган, О. Е. (2004). *Учимся учить*. Москва: «Русский язык» (Akishina, A. A., Kagan, O. E. (2004). *Learning to learn*. Moscow: "Russian language").
2. Григорьева, К. Н. *Обучение письменной речи на занятиях по русскому языку как иностранному*. Режим доступа: <http://www.dissercat.com/content/lingvometodicheskie-osnovy-obucheniya-inostrannykh-uchashchikhsya-kuo> (Hrihorieva, K. N. *Learning writing in classes in Russian as a foreign language*. Retrieved from: <http://www.dissercat.com/content/lingvometodicheskie-osnovy-obucheniya-inostrannykh-uchashchikhsya-kuo>).
3. Кожина, М. Н. (1977). *Стилистика русского языка*. Москва: Просвещение (Kozhina, M. N. (1977). *The style of the Russian language*. Moscow: Enlightenment).
4. Котюрова, М. П., Баженова, Е. А. (2008). *Культура научной речи: текст и его редактирование*. Москва: Флинта; Наука (Kotiuropa, M. P., Bazhenova, E. A. (2008). *Culture of scientific speech: text and its editing*. Moscow: Flint; The science).
5. Кузнецов, С. А. (2000). *Большой толковый словарь*. Санкт-Петербург: «Норинт» (Kuznetsov, S. A. (2000). *Great explanatory dictionary*. St. Petersburg: "Norint").
6. Кузнецова, Л. М. (1983). *Методика обучения иностранных учащихся конспектированию печатных текстов*. Москва: Русский язык (Kuznetsova, L. M. (1983). *Methods of teaching foreign students to notetaking printed texts*. Moscow: Russian language).
7. Мазунова, Л.К. (2004). Письмо как методическая категория. *Иностранные языки в школе*, 6, 15-21 (Mazunova, L. K. (2004). Letter as a methodological category. *Foreign languages at school*, 6, 15-21).
8. Метс, А. А., Митрофанова, О. Д., Одинцова, Т. Б. (1981). *Структура научного текста и обучение монологической речи*. Москва: Русский язык (Mets, A. A., Mitrofanova, O. D., Odintsova, T. B. (1981). *The structure of the scientific text and learning monologue speech*. Moscow: Russian language).
9. Митрофанова, О. Д. (1985). *Научный стиль речи: проблемы обучения*. Москва : Русский язык (Mitrofanova, O. D. (1985). *Scientific style of speech: problems of learning*. Moscow: Russian language).
10. Мордовина, Т. В. (2013). *Обучение магистрантов письменному научному дискурсу (на материале научной статьи)* (автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02). Тамбов: Тамбовский государственный университет им. Г. Р. Державина (Mordovina, T. V. (2013). *Teaching undergraduates the written scientific discourse (on the material of a scientific article)* (PhD thesis abstract). Tambov: Tambov State University named after H. R. Derzhavin).
11. Мусницкая, Е. В. (1991). Обучение письму. В А. А. Леонтьев (Сост.), *Общая методика обучения иностранным языкам*, (сс. 162–174). Москва: Русский язык

(Musnitska, E. V. (1991). Learning to write. In A. A. Leontiev (Ed.), General methods of teaching foreign languages, (pp. 162-174). Moscow: Russian language).

12. Павлова, В. П. (1989). *Обучение конспектированию: теория и практика*. Москва: Русский язык (Pavlova, V. P. (1989). *Learning to take notes: theory and practice*. Moscow: Russian language).

13. Пассов, Е. И. (1977). *Основы методики обучения иностранным языкам*. Москва: Русский язык (Passov, Ye. I. (1977). *Fundamentals of teaching foreign languages*. Moscow: Russian language).

14. Положення про кваліфікаційну роботу у Сумському державному педагогічному університеті імені А. С. Макаренка (2017). Режим доступу: https://www.sspu.sumy.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1643&Itemid=401 (Regulations on qualifying work at Sumy state pedagogical university named after A. S. Makarenko (2017). Retrieved from: https://www.sspu.sumy.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1643&Itemid=401).

15. Сосенко, Э. Ю. (1988). Обучение письменной речи. В А. А. Леонтьев (Ред.), *Методика*, (сс. 142-151). Москва: Русский язык (Sosenko, E. Yu. (1988). Writing speech training. In A. A. Leontiev (Ed.), *Methodology*, (pp. 142-151). Moscow: Russian language).

16. Щукин, А. Н. (2006). *Обучение иностранным языкам. Теория и практика*. Москва: Филоматис (Shchukin, A. N. (2006). *Learning foreign languages. Theory and practice*. Moscow: Filomatis).

17. Щукин, А. Н. (2012). *Обучение общению на русском языке как иностранном*. Москва: Русский язык (Shchukin, A. N. (2012). *Learning to communicate in Russian as a foreign language*. Moscow: Russian language).

РЕЗЮМЕ

Стативка Артем. Письменная научная речь иностранных магистрантов-филологов: уровень сформированности и возможности обучения (на материале отдельных структурных частей дипломной работы).

В статье анализируется уровень сформированности умений научной речи иностранных студентов-выпускников на материале дипломной работы. Анализируя дипломные работы, автор выявил направленность тематики исследований и типичные недостатки в формулировках тем. В результате сравнительного анализа работ украинских и китайских студентов-филологов сделал описание расхождений в структуре и несоответствий по содержанию компонентного состава отдельных структурных частей текста дипломной работы, что дает основание говорить о невысоком уровне сформированности умений создавать научный текст. В статье предлагается комплекс упражнений для формирования умений создавать текст такой структурной части дипломной работы, как резюме.

Ключевые слова: квалификационная работа выпускника, структурный и компонентный состав текста дипломной работы, научная речь выпускника-иностранца, тематика дипломных работ, типичные недостатки.

SUMMARY

Stativka Artiom. Written scientific language of foreign graduates: the level of formation and learning opportunities (on the material of separate structural parts of the diploma paper).

The article analyzes the level of formation of skills of scientific language of foreign graduates on the material of diploma paper. Having analyzed the topics of qualification works of foreign graduates-philologists according to three criteria – the correspondence of the specialty, the existence of the stated problem in the formulation of the topic and

grammatical correctness, – the author has revealed orientation of the subjects of research work of students (prevailing economic-political, sociolinguistic and literary subjects) and factors that interfere with efficiency research: incorrect statement of the topic (there is no problem in the statement, definition of the ways and methods of research instead of the problem, the use of ambiguous terms, etc.), the economic-political orientation of the topics of a significant part of works of graduates of the specialty “Russian language and literature”.

The author has presented the results of a comparison of the structure of work, the components of the text of the separate structural parts of the diploma paper of Chinese and Ukrainian students of Russian language, and has described the differences: the structure of the diploma paper of Chinese students includes an abstract and gratitude to the teachers after the conclusions. Analyzing the components of the text of the structural units, the author has identified typical drawbacks (elements do not correspond to the content of the abstract (summary) genre, there is lack of standardized linguistic translations, there are linguistic elements with inappropriate stylistic coloring) and has proposed a system of forming the ability to create text of an abstract: has defined a set of skills that make up the basic (ability to determine the structure of the text based on this set; ability to create separate components of the text of an abstract; ability to improve the text, ability to create one’s own text in the abstract genre) and has developed a set of exercises, which include the following tasks: analyze which components are included in the text of an abstract; find the components defined in the text; prove the correspondence of the proposed text to the abstract genre; find in the text ways of linguistic expression of the issue of research, its results and authorship; edit the proposed abstract text; create an abstract, write an abstract to your diploma paper.

A detailed analysis of the text of diploma papers by foreign students leads to the conclusion that there is a need to improve the teaching methods of scientific language.

Key words: *qualifying work of the graduate, structure and components of the diploma paper text, scientific language of a foreign graduate, topics of diploma papers, typical drawbacks.*

УДК 371.14

Інна Сяська

Рівненський державний

гуманітарний університет

ORCID ID 0000-0002-6096-1335

DOI 10.24139/2312-5993/2018.10/179-190

ДО ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ У ПРОЦЕС ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПРИРОДНИЧИХ ДИСЦИПЛІН

У статті розглянуто історичні передумови впровадження компетентнісного підходу в освіту. Уточнено ієрархію основоположних понять «компетентнісний підхід», «компетенція», «компетентність». Проаналізовано погляди провідних вітчизняних і зарубіжних дослідників на сутність компетентнісно-орієнтованої освіти. Акцентовується увага на базових положеннях компетентнісного підходу в освіті. Установлено етапи досягнення якісного результату освіти у вищій школі. Обґрунтовано освітні цілі, які досягаються за умови впровадження компетентнісного підходу в підготовку майбутнього вчителя та визначено загальнодидактичні принципи